

PALTO

Devlet dairelerinden birinde... Ama şimdi adını söylemeyeyim çünkü günümüzde bakanlıklarda, özel kalemlerde, uzun lafın kısası kamu kurumlarında çalışan memurların üzerine alınan tanımam. Üstelik buralardaki insanlar, kişiliklerine yönelik her bir hakareti, bağlı buldukları kurumlara edilmiş sayıyor. Geçenlerde bir sulh ceza yargıcı –nerede olduğunu inanın unuttum– mahkemeye verdiği dilekçesinde, imparatorluğa bağlı kurumlarda yasaların umursanmadığından ve Çar'ın kutsal adının boş yere ağızlara sakız edildiğinden şikâyet ediyormuş. İddialarına kanıt olarak da bir aşk romanının koca bir cildini eklemiş dilekçesine; bu kitabın sayfalarında sık sık bir sulh ceza yargıcından, üstelik de bazen zilzurna sarhoş hâllerinden söz ediliyormuş. Böylesi tatsız olaylara mahal vermemek için az önce

GOGOL

sözünü ettiğimiz kuruma, yalnızca bir devlet dairesi deyip geçelim.

İşte bu devlet dairelerinden birinde çalışan bir memur vardı; öyle üst düzey rütbesi olmayan bir memur; kısa boylu, hafif çiçek bozuğu yüzlü, gözleri bozuk; kızıl saçları yer yer dökülmüş, esmer teni, hele de yanakları kırış kırış, kızıla çalan bir renkteydi. Bunun sorumlusu, şüphesiz Petersburg'un sağlıksız havası. Mevkisine gelince –biz, bir memurdan bahsederken ilk buna bakarız– sıradan bir özel kalem memuruydu. Dış geçirebileceğini anladıkları kişilere saldırmayı övünülecek bir meziyet sayma geleneğinden kimi yazarların sürekli dalga geçtikleri, şakalarıyla yerden yere vurdukları, sonsuza kadar aynı görevi yapmayı sürdüren özel kalem memurlarından biri.

Soyadı Başmaçkin idi. Bu adın 'başmak' –yani papuç– sözcüğünden türediği çok açık; ancak ailenin bu soyadı ne zaman ve nasıl aldığı bilinmiyor. Aslına bakılırsa babası, dedesi, hatta yeğeni, kısacası istisnasız bütün Başmaçkinler çizme giyer, yılda iki, bilemedin üç kez çizmelerine pençe vurdururlardı. Bizim kalem memurunun asıl adı Akakiy Akakiyeviç'ti. Bu, okura biraz garip, biraz zorlama bir isim gibi görünebilir ancak bu isim öyle özenilerek bulunan bir isim değildir. Koşullar öyle gelişmiştir ki ona başka bir isim vermenin olanağı kalmamıştır.

Bakın bu iş nasıl oldu.

Akakiy Akakiyeviç, hafızam beni yanıltmıyorsa martın yirmi ikisini yirmi üçüne bağlayan gece doğmuştu. Bir memur karısı ve çok iyi bir kadın olan annesi, çocuğun vaftiz edilmesi için gereken bütün düzenlemeleri yapmıştı. Hâlâ lohusa olan anne, kapının karşısındaki yatağında yatıyor; sağında, belediye meclisinin özel kalemlerinden birinde şeflik yapmış olan, bebeğin vaftiz babası, saygıdeğer İvan İvanoviç Yeroşkin; solunda ise eşsiz erdemlere sahip, bir polis müffettişinin karısı, bebeğin vaftiz annesi Arina Semiyonovna Belobruşkova duruyordu. Anneye, içlerinden birini seçmesi için takvimden üç isim önerildi: Mokkiy, Sossiy ya da şehit Hozdazata. “Hayır,” diye itiraz etti kadıncağz. “Bu isimlerin hiçbiri güzel değil!” Anneyi memnun etmek için takvimin başka bir sayfasını çevirdiler; karşılıklarına yine üç isim çıktı: Trifiliy, Dula ve Varakhasiy. “Bu nasıl bir kader!” dedi kadın. “Ne biçim isimler bunlar böyle! Yemin ederim ki bir tekini bile daha önce hiç duymadım. Varadat ya da Varuh olsa hadi neyse diyeceğim ama Trifiliy ve Varakhasiy de neymiş!” Bir sayfa daha çevirdiler, bu kez karşılıklarına Pavsikahiy ve Vahtisiy isimleri çıktı. “Tamam, ben göreceğimi gördüm,” dedi zavallı kadın. “Anlaşılan, yavrucağzımın talihsiz bir kaderi var. Madem durum böyle, en iyisi ona babasının adını vermeli. Babasının adı

GOGOL

Akakiy idi, bırakalım oğlundunki de Akakiy olsun.” İşte Akakiy Akakiyeviç ismi bu biçimde ortaya çıktı ve bebek, Akakiy Akakiyeviç ismiyle vaftiz edildi. Bu sırada günün birinde sıradan bir özel kalem memuru olacağını önceden hissetmiş gibi yüzünü buruşturup başladı ağlamaya.

Olaylar tam olarak böyle gelişti. Başka bir isim verilmesinin kesinlikle mümkün olmadığını, aslında bu ismin bebeğe, bir zorunluluk nedeniyle verildiğini okur görebilsin diye olan biteni eksiksiz anlattık.

Bizimkinin devlet dairesine ne zaman ve nasıl işe alındığını ve onu işe alanın kim olduğunu bugün kimse hatırlamıyor. Nice müdürler, nice masa şefleri gelip geçti ancak Akakiy Akakiyeviç hep aynı yerde, aynı biçimde evrakları temize çekmeyi sürdürdü. En sonunda insanların inanmaya başladıkları şey, onun, kel kafası ve resmî üniformasıyla bu işe hazır bir hâlde dünyaya geldiği oldu. Dairede kimse ona saygı duymuyordu. Kapıcı, o içeri girdiğinde ayağa kalkmak şöyle dursun, kafasını çevirip ona bakmaya bile tenezzül etmez, bekleme odasına bir sinek girmiş gibi davranırdı. Amirleri de ona oldukça soğuk ve acımasızlardı. Bazı alt düzey şef yardımcıları, iş ilişkilerinin saygı kuralları çerçevesinde yürütüldüğü her dairede olduğu üzere, ‘Şunu temize çeker misiniz?’ ya da ‘İşte size ilginç bir iş, şununla